პროლეტარელებო ყველა ქვეყნისა, შეერთდით!

კომუნისტი

საქართველოს კომუნისტური პარტიის ცენტრალური კომიტეტის, საქართველოს სსრ უმაღლესი საბჭოს და მინისტრთა საბჭოს ორგანო

КОМУНИСТИ — ОРГАН ЦК КП ГРУЗИИ, ВЕРХОВНОГО СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ ГРУЗИНСКОЙ ССР

გაზეთი გამოდის 1920 წლის 3 ივნისიდან

№ 120 (20161) — ოთხშაბათი, 25 მაისი, 1988 წელი. — ფასი 3 კაპ.

გუშინ მოსკოვში, კრემლის დიდ სასახლეში მუშაობა დაიწყო სსრ კავშირის მეთერთმეტე მოწვევის უმაღლესი საბჭოს მეცხრე სესიამ.

კოოპერაცია გარდაქმნის ძლავრი ბერკეტია

სსრ კავშირის მეთერთმეტე მოწვევის უმაღლესი საბჭოს მეცხრე სესია

კვეყანას საზოგადოების სოციალურ-ეკონომიკური და სულიერი განვითარების ძირეული გარდაქმნის პრობლემათა პრაქტიკული გადაჭრის ხანა დაუდგა. და კანონზომიერია, რომ სახელმწიფო ხელისუფლების უმაღლესი ორგანო — სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭო, შეიკრიბა რა 24 მაისს მორიგ სესიაზე, იხილავს ცხოვრების გარდაქმნის საარსებო საკითხებს, რომლებსაც ფუძემდებელი მნიშვნელობა აქვთ არა მარტო სახალხო მეურნეობისათვის, არამედ თითოეული მშრომელისათვის, მისი საარსებო მოთხოვნილებებისა და ინტერესების დაკმაყოფილებისათვის. ამ წმენდაში უპირველესი მნიშვნელობა ენიჭება კოოპერაციის „ლენინური კონცეფციის აღორძინებასა და ხორცშესხმას.

XXVII პარტიული ყრილობის გადაწყვეტილებათა განხორციელებაში საქმეთან გაწწყობილებასა და საქმეთან საჭიროსაგან დეპუტატები გრძნობენ ამომრჩევლთა გაწყენებებიც და ცხოვრების საერთო აქტიურ ატმოსფეროშიც, რომელშიც ხორცი შეისხა ეს-ეს არის გამართული სკკპ ცენტრალური კომიტეტის პლენუმის დოკუმენტებით „XIX საკავშირო პარტიული კონფერენციისთვის სკკპ ცენტრალური კომიტეტის თეზისების პროექტის შესახებ“ საკითხი რომ განიხილა.

სსრ კავშირის მეთერთმეტე მოწვევის უმაღლესი საბჭოს მეცხრე სესია გაიხსნა ეროვნული ჰიმნით 10 საათზე კავშირის საბჭოსა და ეროვნებათა საბჭოს გაერთიანებული სხდომით.

დეპუტატები და სტუმრები ტაშით შეხვდნენ ამხანაგებს **მ. ს. გორბაჩოვს, ა. ა. გრომეკოს, ვ. ი. ვოროტნიკოვს, ლ. ნ. ზაიკოვს, ა. ნ. იაკოვლევს, ი. კ. ლიგაჩოვს, ვ. პ. ნიკონოვს, ნ. ი. რიჟკოვს, ნ. ნ. სლიუნიკოვს, ვ. ს. ხოლომენცევს, ე. ა. შევარდნაძეს, ვ. ვ. შჩერბიცკის, ვ. ვ. ჩებრიკოვს, პ. ნ. დემიჩევს, ვ. ი. დოლგიხს, დ. ტ. იაზოვს, ი. დ. ბასლიუკოვს, გ. პ. რაზუმოვსკის, ი. ფ. ხოლოვოროვს, ნ. ვ. ტალონინს, ო. დ. ბაკლანოვს, ა. ვ. ბირიუკოვას, ა. ო. დობრინინს, ა. ი. ლუკიანოვს, ვ. ა. შედვედევს, ი. ვ. კაპიტონოვს.**

სხდომა გახსნა ეროვნებათა საბჭოს თავმჯდომარემ **ა. ე. ვოსმა**, რომელმაც განაცხადა, რომ სესიის განსახილველად შემოტანილია შემდეგი საკითხები:

1. ცვლილებები სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის შემადგენლობაში.
2. სსრ კავშირში კოოპერაციის შესახებ სსრ კავშირის კანონის პროექტი.
3. სკკპ XXVII ყრილობის გადაწყვეტილებათა მიხედვით საბინაო და კომუნალურ-საყოფაცხოვრებო მშენებლობის პროგრამის მერეულების უზრუნველყოფისათვის საბჭოთა და სამეურნეო ორგანოების მუშაობა.
4. სსრ კავშირის უმაღლესი სასამართლოს საქმიანობის ანგარიში.
5. სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის ბრძანებულებათა დამტკიცება.

სესიის მუშაობა წესს ერთხმად ამტკიცებენ.

შემდეგ დღის წესრიგის პირველ საკითხზე სიტყვა მიეცა სკკპ ცენტრალური კომიტეტის პოლიტბიუროს წევრს, სკკპ ცენტრალური კომიტეტის მდივანს დეპუტატ **ი. კ. ლიგაჩოვს.**

ნება მიბოძეთ, პარტიის ცენტრალური კომიტეტის, უზენაესთა საბჭოს დავალებით თქვენს განსახილველად შემოვიტანო შემდეგი წინადადებანი სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის შემადგენლობაში. „ზოგიერთი ცვლილება შესახებ.

ჯერ სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარის მოადგილეების შესახებ. მოგახსენებთ, რომ დაკვიდრებული პრაქტიკით სსრ კავშირის უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის თავმჯდომარის მოადგილეებად ჩვენ ასპირანტ, ბატონ ნიკოლაი ალექსეევიჩ, მათ შორის სახელმწიფო საწარმოთა და სახალხო დეპუტატთა ადგილობრივი საბჭოების მზრე კოოპერატივებისათვის დახმარების გაწევა.

არსებითად კოოპერაცია ეკონომიკური წინათა ფუნდამენტია და მართვის სოციალისტური მეურნეობრიობის შეკავნაზის დახვეწის ერთ-ერთი პოლოგონი ხდება. შეიძლება ითქვას, რომ მისი უდიდესი პოტენციალი მუშაობას იწყებს გარდაქმნისათვის.

კანონის პროექტის განხილვამ გამოაკლინა არაერთგვაროვანი დამოკიდებულება კოოპერაციისადმი ჩვენი საზოგადოების სხვადასხვა ფენაში, კოოპერაციული მოძრაობის სიძლიერეთ და წინააღმდეგობანი, საკითხთა წრე, რომელთა გადაწყვეტაზე ბევრად არის დამოკიდებული კოოპერაციის ბედი. ორატორმა ხაზგასმით აღნიშნა, რომ კომისიების სხდომებზე განსაკუთრებული ძალთა გაისმა — რაც უნდა კარგი იყოს კანონი, იგი ქაღალდზე დარჩება, თუ სამეიოდ ვერ უზრუნველყოფთ მის პრაქტიკულ განხორციელებას, კოოპერაციის სული და ბული და ძრავა. უნდა

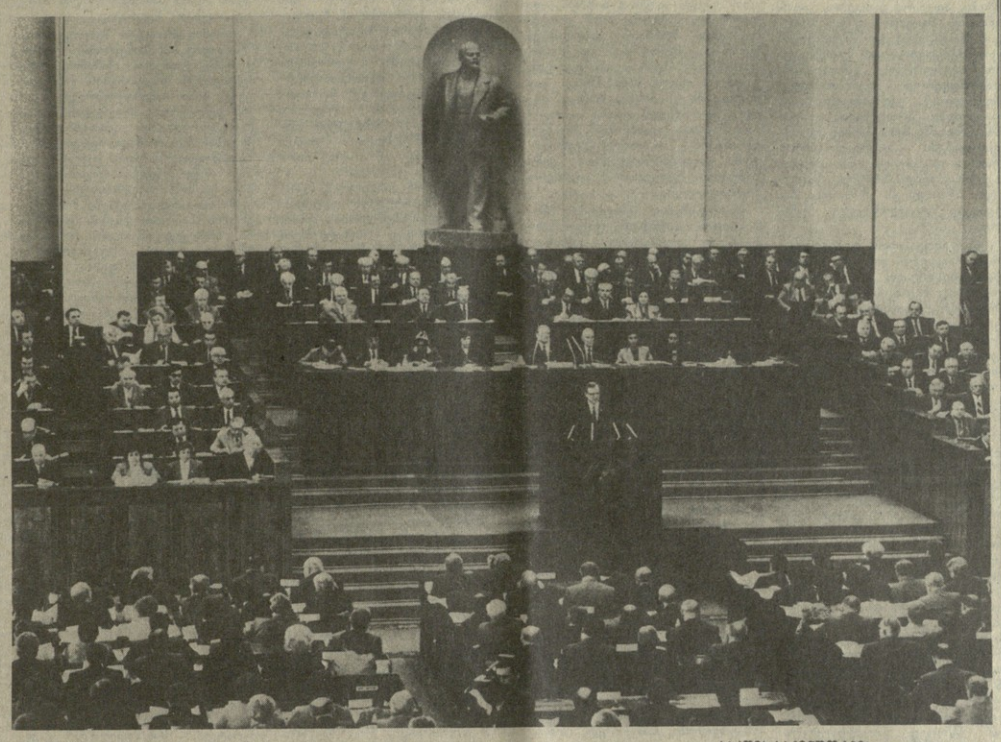

სესიის გახსნისას. — საკავშირო-საქონლოფორმის ტელეფოტო.

ავიღოთ ეროვნული ეკონომიკა, ეროვნული ეკონომიკა ... ეროვნული ... ეროვნული ... ეროვნული

კოოპერაციის როლი ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებაში და სსრ კავშირი კოოპერაციის შესახებ კანონის პროექტი

სკკპ ცენტრალური კომიტეტის პოლიტბიუროს წევრის, სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარის დეკუტატ ნ. ი. რიჟკოვის მოხსენება

სსრ კავშირის უმაღლესმა საბჭომ, თქვა ნ. ი. რიჟკოვმა, უნდა განიხილოს ეკონომიკის საზოგადოებრივი-პოლიტიკური მნიშვნელობის საკითხი, შეაჯამოს ქვეყანაში გამართული სოციალისტური ეკონომიკის განვითარებაში, საზოგადოების ცხოვრებაში იმ რეგულიტორულ ცვლილებათა გაღრმავებაში კოოპერაციის როლისა და ადგილის შესახებ დიდი პრინციპული სკკ-ბაასის შედეგი, რომლებიც პარტიამ 1985 წლის აპრილში დიწყო.

ახლა, XIX პარტიული კონფერენციის წინ, განსაკუთრებით სრულად იგრძნობა ქვეყანაში მიმდინარე ცვლილებების პროგრესული ხასიათი. ძალას იკრებს რადიკალური ეკონომიკური რეფორმა. ახალ პოზიციას აღწევენ დემოკრატიზაცია და საჯაროობა. ახლა უნდა გადავდგათ კიდევ ერთი დიდი ნაბიჯი გარდაქმნების გზაზე: ფართო ასპარეზი გადავუშალოთ კოოპერაციული მოძრაობის ყოველმხრივ განვითარებას, რომელსაც ეპუძარიტად გეგანტური შესაძლებლობანი და მნიშვნელობა აქვს სოციალისტურ მშენებლობაში.

მ. ს. გორბაჩოვის გამოსვლაში კომუნიურნეთა IV საკავშირო ყრილობაზე კოოპერაციის შესახებ ლენინური მოძღვრების ანალოზის საფუძველზე მკაფიოდ გამოთქვა ელადიერ ილიას ძე ლენინის ერთ-ერთი ფუძემდებელი იდეა იმის თაობაზე, რომ კოოპერაციის ზრდა სოციალიზმის ზრდის ტოლფასია. დამჩაგრებლად არის დადასტურებული: კოოპერაცია, თანამედროვე პირობების მისადაგებით, ქმედითი საშუალებაა, იმ ეტაპზე მაქსიმალური მიზნების მიღწევის მძლავრი ამჩარებელია, რომლებიც ჩვენი საზოგადოების წინაშე დგას. დღეს ეს პარტიისა და სახელმწიფოს უდიდესი ღირებულებანი მუშაობის ის რგოლია, რომელიც ბევრად განსაზღვრავს ძირითადი ამოცანის — საბჭოთა ადამიანების ზზრდ მოთხოვნილებათა რაც შეიძლება სრული დაკმაყოფილების ამოცანის წარმატებით გადაწყვეტის.

ქვეყანაში კოოპერაციული მოძრაობის განვითარებისათვის, ნამდვილად მასობრივ მოვლენად მიღებად ამოქმედებისათვის ახლა შექმნილია საკრო პოლიტიკური, ეკონომიკური და სოციალური წანაძოძღვრები. ისინი გაპპრობებულია იმით, რომ საზოგადოების ცხოვრებაში სულ უფრო ფქტიურად ისახება, შეუქცევადი ხდება ახალი პროცესები: დემოკრატიზაცია რეალობად ექცევა, საჯაროობა — ქცევის ნორმად, ადამიანი — თავისი სამმის ბატონ-პატრონად. ამ რეფორეუციური ცვლილებების შემდგომ გაღრმავებაში მნიშვნელოვანი როლი უნდა შეასრულოს კოოპერაციამ — წარმოებისა და შრომის საზოგადოებრივი ორგანიზაციის დემოკრატიულმა ფორმამ.

საბჭოთა სახელმწიფოს უმაღლესი ორგანოს განსახილველად წარმოდგენილი კოოპერაციის შესახებ კანონის პროექტი შვი გარდაქმნამ და ადგილმნარნეობისაგან უნდა მიმდინარეობდეს. მასში კანონმდებლური წესით შეისახა ზორეი ახალმა მიდგომამ ეკონომიკურ პოლიტიკაში, რომლის საფუძველია თავისი განვითარებით მარად ეოიტალი ლენინური მოძღვრება სოციალიზმისა და მისი უზრეტი ალმშენებლობით ძალების შესახებ.

უდიდესია კანონის პროექტის მნიშვნელობა ჩვენი საზოგადოების აწმყოსა და მომავლისათვის. ამას მოწმობს საყოველთაო-სახალხო განხილვის შედეგები. მან ცხადყო, რომ პროექტი ასახავს მილიონობით ადამიანის ინტერესებს, აქტიურად ღიქვეს მშრომელებმა — კოლეეურნეებმა, სხვა კოოპერატორებმა, ეუნეებმა, მოსამსახურეებმა, მეცნიერებმა, სპეციალისტებმა, სამეურნეო ხელძღვანელებმა. მოსახლეობის ყველა ფენამ მხერვალედ დაუჭირა მხარი ამ დოკუმენტის აქტიურ მიზანმიმართულებას. გარდაქმნის დაჩქარებაზე. უწინარეს ყოვლისა იმიტომ, რომ ახალი კანონი გამოხატავს და იცავს კოოპერაციული წყობილების არსს — მის დემოკრატიულობას.

დიდია დოკუმენტის სოციალური მუხტი. თავისი არსით კანონი უშუალოდ ეხება ეზრომელი ადამიანს, მის ინტერესებს და, მაშასადამე, შეეხებამება და ხელს უწყობს სოციალიზმის საფუძველთა საფუძვლის დაკვიდრებას.

პროექტის განხილვის დროს, განაცხადა მოახსენებელმა, გამოთქვა მრავალი წინადადება და შენიშვნა, რომლებმაც ფასდაუდებელი დამპრება გაგვიწიეს დოკუმენტის დახვიწვაში. აიც ერთი შემოსული წინადადება და შენიშვნა უსუფრაფლებოდ არ დარჩენია. რამდენადმე დაზუსტდა, შეიცვალა და შეიკსა 50 მუხლიდან 42 მუხლი. სსრ კავშირის მინისტრთა საბჭოს თავმჯდომარემ დიდი მადლობა მოახსენა ყველა მოქალაქეს, რომლებმაც მონაწილეობა მიიღეს კანონის პროექტის განხილვაში.

გარდაქმნისათვის გამიზნული პარტიის სტრატეგიული კურსი დინამიზმს მიანიჭებს საზოგადოებრივ ცხოვრებას, შესამჩნევად გაუუმჯობესებს თითოეული ოჯახის, თითოეული საბჭოთა ადამიანის კეთილდღეობას, ოღონდ იმ შემთხვევაში, თუ ნამდვილად იქნება უზრუნველყოფილი ეკონომიკის საბჭოსწყობი და კოოპერაციული სექტორის საწარმოო პოტენციალის ზრდა და მჭიდრო ურთიერთმოქმედება. დაახსიათა რა ჩვენს საბალო მეურნეობაში შექმნილი ვითარება, ორატორმა ხაზგასმით აღნიშნა, რომ სკკპ ცენტრალური კომიტეტის 1985 წლის აპრილის პლენუმის, XXVII ყრილობის გადაწყვეტილებათა შესაბამისად, ხაზგასმით აღნიშნა ნ. ი. რიჟკოვმა, სრულდ ვერ განვახორციელეთ. ჯერ კიდევ საკმაოდ დიდია წარსულის ინერცია. მრავლად არის ეკონომიკის ოგალის, სადაც გარდაქმნა ძნელად იკაფავს გზას წინააღმოწელეთის მახლილზე დაგრიდელ დანაშრეკებსა და ხერგილებში.

გვაწუხებს, კერძოდ, მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესის დარგში პროგრამების განხორციელება. მისი მოდერნება კვლავინდებურად იგრძნობა მთელ რიგ დარგებში, განსაკუთრებით მანქანათმშენებლობაში, რომელიც საკვანძო როლს ასრულებს. საკმარისად ენერგიულად არ წყდება რესურსდაზოგვის ამოცანა, რაც უარყოფით გავლენას ახდენს სახალხო მეურნეობის მუშაობის შეწონასწორებაზე. კვლავ განსაკუთრებით მწვავეა მოსახლეობის მზარდი გადამხდელუნარიანი მოთხოვნის დაკმაყოფილების პრობლემა. მისი გადაჭრა დაკავშირებულია სახალხო მოხმარების საქონლის და, უწინარეს ყოველისა, სურსათის წარმოების ზრდასთან. ხუთწლედის ორ წელთწოდში მოსახლეობას 22 მილიარდი მანეთის საქონელი დაეკლდა. 4,5 მილიარდი მანეთის ფასიანი მომსახურება. ყოველივე ამან მეტად მტკივნეული კერები წარმოშვა ეკონომიკასა და საზოგადოების სოციალურ ცხოვრებაში.

მეთორმეტე ხუთწლედი დავიწყეთ უაღრესად მიშვებული ფინანსური მდგომარეობის პირობებში. მისი მდგომარეობა ახლაც ვერ არის სასიკეთო. დღითა ზარალიან საწარმოთა წილი. მთელი რიგი დარგები და წარმოებები საქმეს თავს ირთვევენ მხოლოდ სახელმწიფო დოტაციების წყალობით, არ არის მიღწეული გარდატეხა ეფექტიანობის წინააღმდეგ ბრძოლაში.

ნაოქვამს უნდა დავუმატოთ, რომ ეკონომიკური მდგომარეობა გამწვავდა მთელი რიგი მიზეზების გამო, რომელთა გათვალისწინება შეუძლებელი იყო მიმდინარე ხუთწლედის ფორმირებისას. მათ მორისაა ამ პროდუქციაზე მსოფლიო ბაზრის კონიუნქტურის გაუარესება, რომელიც ჩვენი ექსპორტის საფუძველს შეადგენს.

პრობლემა ბევრია, და მათი გადაწყვეტის გზაზე ჯერ-ჯერობით პირველი ნაბიჯები გადაიდგა. მტკიცედ უნდა განვაგრძოთ მუშაობა სახალხო მეურნეობის გაჯანსაღებისათვის. მივანიკოთ ეკონომიკის განვითარების სტაბილურობა, უზრუნველყოთ მისი ზრდის ახალი თვისება. წელს მთელი მრეწველობის ნახევარზე მეტი სრული სამეურნეო ანგარიშისა, და თვითფინანსებისა პირობებში მუშაობს. ყოველივე ამან ახალი თვისება უნდა მიანიჭოს ჩვენი ეკონომიკის წამყვანი სექტორის — სახელმწიფო სექტორის განვითარებას, უფრო სრულად გამოვავლინოთ მისი პოტენციური შესაძლებლობანი და ამით გავზარდოთ ქვეყნის ეკონომიკური ძლიერება.

მაგრამ დღეს სავსებით ცხადია, აღნიშნა მომხსენებელმა, რომ სახალხო მეურნეობის გარდაქმნის რიგი და მასშტაბური ამოცანები შეგვიძლია გადავწყვიტოთ და კიდევაც უნდა გადავწყვიტოთ არა მხოლოდ ეკონომიკის სახელმწიფო სექტორის ყოველმხრივ განვითარების გზით. ამისათვის უნდა გამოვიყენოთ სოციალისტური მეურნეობრიობის მთელი მრავალფეროვანი ფორმები, და უწინარეს ყოველისა მათგან ისეთი ეფექტიანი ფორმა, როგორიც არის კოოპერაცია.

მისი დიდი ეფექტიანობის მიზეზები ადვილი გასაგებია. კოოპერაციის მთავარი თვისებეტურება ის არის, რომ იგი მშრომელთა თვითმოქმედებისა და შემოქმედებითი აქტიურობის გამოვლინებ, თანამიმდგარულ საფუძველზე ეკონომიკური და სოციალური პროცესების უშუალო მართვაში მათი ჩაბმის უმნიშვნელოვანესი საზოგადოებრივი ფორმაა. და თუ საკთხს პოლიტიკური თვალსაზრისით შეეხებოდეთ, სწორედ ეს არის მისი ნაბიჯვილად სოციალისტური შინაარსი.

არის კიდევ ერთი მომენტი — ორგანზრეალიული. დიდ და ძალიან დიდ სახელმწიფო საწარმოებს, რომლებიც ჩვენი ეკონომიკის საძირკველია, ჯერ-ჯერ, მრავალფეროვანი და, რაც მთავარია, ცვალებადი მოთხოვნილებები მოდმიეი მისადაგება უძნელებთან. მაგასადამე, უნდა შეექმნათ ყველა პირობა, რომ ოპტიმალურად განვავითაროთ მცირე და საშუალო წარმოებანი, რომლებსაც მოჭრილი და მანეკვრული სტრუქტურა აქვთ, უშუალოდ არიან ორიენტირებული ბაზარზე, მათი პროდუქციის მომხმარებელზე. აქ საქირო, უწინარეს ყოველისა, იმის უნარი, რომ ოპერატიულად ვითვალისწინებდეთ სახალხო მეურნეობის მოთხოვნილებებსა და მოსახლეობის საჭიროებებს, ღრმად ვიყოთ დაინტერესებულნი ამ საჭიროებების დაკმაყოფილებით. ასეთი მოქნილობა და დაინტერესება სრულად ახასიათებს კოოპერაციას. გარდა ამისა, იგი ადამიანს წარმოების რეალურ ბატონ-პატრონად ხდის, შემოქმედებისაგან ათავისუფლებს მის სულიერ ძალებსა და შემოქმედებით შესაძლებლობებს. ინ რატომ არის. რომ სწორედ კოოპერაციაა მოძრაობის მეშვეობით, რომელიც ორგანულად ერწყმის ეკონომიკის სახელმწიფო სექტორში მეურნეობრობის მეთოდების გარდაქმნასა და დემოკრატიზაციას, ისახავს იმის რეალური შესაძლებლობანი, რომ დავძლიოთ მრავალი ნეგატიური ტენდენცია ქვეყნის სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაში. კოოპერაციას მოწონაგე მიჯნებზე კიდევ იმიტომ ვაყენებთ, რომ საშუალებას იძლევა მოკლე დროში გადაჭრას გარდაქმნის უმნიშვნელოვანესი ერთგული ბერეკეტი — ეფექტიანობა — უფრო სრულად დაკმაყოფილოს მოსახლეობის მოთხოვნილებანი სურსათზე, საქონელსა და მომსახურებაზე. ამით ეგი დაჩქარების მძლავრ ფაქტორად იქცევა.

დღეს ნათლად ვრწმუნდებით, რომ კოოპერაციული მოძრაობა სულ უფრო მტკიცედ იჭრება ეკონომიკასა და საზოგადოების ცხოვრების სხვა უმნიშვნელოვანეს სფეროებში. უკვე თვით მეურნეობრიობის კოოპერაციულ ფორმას საფუძვლად უძევს ის, რასაც ჩვენ ახალ ეკონომიკურ აზროვნებას ეუწოდებთ.

ამავე დროს, კოოპერაციის მიმართ ზუსტი პოლიტიკური გეზის მიუნდობელად, რომელიც პარტიის XXVII ყრილობამ შეიმუშავა, როგორც ცენტრში, ისე ადგილებში ხშირად ვიწყდებით იმას, რომ ბევრი სამეურნეო ხელმძღვანელი, პარტიული და საბჭოთა მუშაკები, სწავლული ეკონომისტები ან ლომაბორიენად დუმან და ელიან, ან პირდაპირ ეწინააღმდეგებიან კოოპერაციის განვითარებას. ჯერ კიდევ განგაზრობენ სიტეკო არგუმენტების მომშეელებით კოოპერაციული სისტემის „მორეზრისსხვნობის“, მისი უპერსპექტივობის დამკიდრებული დოგმების დაცვას. ხშირად ასეთი წინააღმდეგობა სოციალიზმის „მარქსისტულ-ლენინური თეორიის“ სიწმინდისათვის ვითომდა ზრუნვით ინიღბება.

შეაფასა რა ასეთი პოზიცია, ორატორმა თქვა, რომ აქ ჯერ კიდევ გავლენას ახდენს სოციალიზმის შესახებ ფეზმოკიდებული ამოჩემებული აზრი, ზოგ-ზოგებს კი ერთგვარ პრინციპულობად გასალებული ჩვეულებრივი ამბიციები ხელს უშლიან ობიექტურად შეხედონ სოციალისტური მეურნეობრიობის ფორმებისა და მეთოდების ლენინურ მოძღვრებას, რეალურ სინამდვილეს. განსაკუთრებით ვლინდება ისინი, როცა საქმე ეხება კოოპერაციას ეფექტიანი განვითარების ისეთ გადამწყვეტ პირობას, როგორიც არის სასაჭონლო-ფულადი გაცვლა საქმიან კომერციულ საფუძველზე და ეკონომიკური შეჯიბრების პირობებში, მაშინ, როდესაც ამ პრინციპებს ეფუძნება კოოპერაციული. მოძრაობის ალორძინების მაგიტრალური გზა. სწორედ სასაქონლო-ფულადი ურთიერთობის მეოხებით უნდა განვითარდეს კოოპერაცია და ამის საფუძველზე ადდგეს მანეთი, გაჯანსაღეს ბაზარი. აი, ეს არის კოოპერაციული ბუნების არსის ლენინური კონცეფციის ღერძი.

მრავალი წლის მანძილზე უხეშად ითელებოდა ლენინური დებულებები და მითითებები კოოპერაციის შესახებ. მათ ნაცვლად მკვიდრდებოდა მართვის ადმინისტრაციულ-მბრძანებლური მეთოდები. ბოდა კოოპერაციისა და საკუთრების კოოპერაციული ფორმის ფაქტობრივი გასახელმწიფოებრობისა. ახლა მარტია მწვავედ და პირდაპირ აყენებს ქვეყანაში კოოპერაციული მოძრაობის ალორძინებისა და ყოველმხრივი განვითარების ამოცანას. სკკპ ცენტრალური კომიტეტი და მთავრობა ხელმძღვანელობენ იმით, რომ კოოპერაცია ობიექტურად აუცილებელი ნაწილია, რომელიც ორგანულად ჯდება ნიშნდობლივია სახალხო მეურნეობისა და საერთო საზოგადოებრივი სისტემისათვის.

დაახასიათა რა კოოპერაციის ძირითადი ფუნქციები, რომელიც საზოგადოებრივი ცხოვრების ბევრ სფეროში შეუცვლელია, ორატორმა დამიტანა დასკვნა, რომ დღეს არის ყველა სამმართ პირობა და უაღრესად საჭიროა, რომ კოოპერაციული მოძრაობა სხვადასხვა ფორმით განვითარდეს. ეფექტიანად, სწრაფი ტემპით და ყველგან. კოოპერაციული საქმიანობის გაფართოება ეს მოდის მორგი აყოლა, პროტეკციის რაღაც დროებითი ზიგზაგი კი არ არის, არამედ დასაბუთა სოციალურ-ეკონომიკური გარდაქმნების გზით ჩვენი შემდგომი წინსვლის საარსებო მოთხოვნილებაა.

სსრ კავშირის უმაღლეს საბჭოსათვის განსახილველად წარდგენილი კოოპერაციის, კანონის პროექტი ძირფესვიანად შეცვლის კოოპერატივების ჩამოყალიბებულ სამართლებრივ სტატუსს, გაანაწილდა შემდეგ ნ. ი. რიჟკოვმა. კანონი სრულად ადადგენს მათ კოოპერაციულ ბუნებას და კოოპერაციული დემოკრატიის ძირითად პრინციპებს. იგი მიწოდებულია ფართო ასპარეზი მისცეს ჩვენი ეკონომიკის ყველა სფეროში სხვადასხვა კოოპერატივის შექმნასა და აქტიურ განვითარებას, იგი მძლავრ სტიმულს მიანიჭებს კოოპერაციის შემდგომ ზრდას, ოიყვნეს მას თვისებრივად ახალ დონეზე, საშუალებას მოგვცემს ეკონომიკისა და სოციალურ-საყოფაცხოვრებო სფეროს განვითარებაში ჩავაბთ მრავალი მილიონი ხალხთა ადამიანი.

უაღრესად საჭიროა, რომ კოოპერაცია, სოციალისტური ეკონომიკის სახელმწიფო სექტორის თანაბარად გარდაქმნის ნამდვილი თანაბრუფლებანი და ეტიკეტი მონაწილეს ეკუთვნოდეს. ინ, რატომ გახდა საჭირო კანონმდებლობით განმტკიცებულიყო ის პრინციპები, რომლებთანაც იგი უნდა განვითარდეს. მაგალ ძირითადია ნებაყოფლობა, სამეურნეო დამოუკიდებლობა, თვითმმართველობა, კოოპერაციული საკუთრების ნელშეუხებლობა.

კოოპერატივებს უაღრესად ფართო ასპარეზი ეძლევათ მეშაობის მიმართულების ასარჩევად. კოოპერაცია მხოლოდ მაშინ შეძლებს ნამდვილად გაანთავისუფლოს მშრომელთა ინიციატივა და თვითმოქმედება. რაც მისი ძალების გამოყენება არ იქნება შეზღუდული, მკაცრად განსაზღვრული სფეროებით, იმის მიუხედავად, იქნება ეს სამეფოლო-სამეურნეო ან სამრეწველო წარმოებას, მომსახურების ჩაწეკვა, ინტელექტუალურ თუ ფიზიკურად საქმიანობას. ასეთი პოლიტიკა მთლიანად შეესაბამება საქმის ინტერესებს.

ორატორმა ეიფრებით განმტკიცა თეზისი იმის შესახებ, რომ ეიფრები ეკონომიკურ ფონ ეაწარეს ჩვენი ეკონომიკურობის განვითარებას. კანონი ჯერ კიდევ არ არის მიღებული, თქვა მან, კოოპერატივები კი უკვე იქმნება ეკონომიკურ ინიციატივით, წარმატებით მოქმედებენ სხვადასხვა დარგში. მარტო კანონის პროექტის გამოქვეყნების შემდგომ პიროობში, ანუ სამ თვეზე ნაკლებ დროში, ქვეყანაში შეიქმნა თითქმის 6 ათასი კოოპერატივი, ფონ ფულფონდ-ნაზეკინის გამოლობაში კი სულ 14 ათასი, და რა თქმა უნდა, ეს პროცესი უფრო სწრაფად განვითარდება, რაც უფრო სწრაფად წარმოიქმნება ორგანიზატორული და ეკონომიკური მეშაობა, როგორც ცენტრში, ისე ადგილებზე. ადგილებზე ხშირად კოოპერატივებს ირთავ ან ეგზმარებიან, მხოლოდ ყოველ ეუსაფუძვლო დაბრკოლებებს უქმნიან.

პრინციპული მნიშვნელობა აქვს პროექტში ჩამოყალიბებულ დებულებას კოოპერატივების შექმნის შესახებ. ამისათვის ახლა ოღარ ეარის საჭირო სანებართვო, სამეურნეო ან სხვა ორგანოების რიიმე სპეციალური ადგილმყვანელობა. ისინი ინქნება მოქალაქეთა ინიციატივით მხოლოდ ნებაყოფლობით საფუძველზე. ყოველ კოოპერატივს, რომელსაც აქვს კოოპერაციის შესახებ კანონის საფუძველზე შემუშავებული საკუთარი წესდების პროექტი, მინიჭებული აქვს უფლება შეიფერებულად გაიაროს რეგისტრაციაში იგი სახალხო დეპუტატთა ადგილობრივი საბჭის აღმასკომში. ამით საფუძველი ეცლება ბიუროკრატიულ ფესვებს კოოპერატივების შექმნის საქმეში.

უმნიშვნელოვანესი ოიერიდიეული გარანტია, რომელიც ხელს უწყობს კოოპერაციული მოძრაობის განვითარებას, არის სრული ნებაყოფლობა. ამასთან არა მარტო კოოპერატივის შექმნის დროს, არამედ კოოპერატივში მოქალაქეთა შესვლისა და იქიდან გამოსვლის დროსაც.

ნებაყოფლობა ლოზუნგი, ფორმალური უფლება როდია. ეს არის რეალური სამართლებრივი ნორმა, რომელსაც განუხრელად უნდა ეიცავდეთ. ჩვენ გვახსოვს ფრო, როცა იმისათვის, რომ ადამიანი ძალად დაგვიკავებინა ნოფელში, არ მიგვიკეთ კოოპერატივიდან გამოსვლის შესაძლებლობა, მას არ აძლევდნენ ეინობას საკმაოვრიელი ადგილიდან, სხვა საქმერო დოკუმენტებს. სამწუხაროდ, დღესაც ადამიანებს ზშირად იძულებით ამოწმებენ კოოპერატივში. ასეთი პრაქტიკა სამოლოდ უნდა დაგვმთ.

კოოპერაცია ჩვენს ქვეყანაში თავისებურფლად, მაკსიმალურად ხელშემწყობ პირობებში უნდა ვითარდებოდეს, როცა კოოპერატიზაციის გზა ყველასათვის ზსნილია. მაგრამ უკვე მოდის სიგნალები: ზოგან არ აძლევენ კოოპერატივის შექმნის უფლებას. თანაც ამას ნიღბავენ გარეგნულად საპატიო საბაბით: ეკონომიკის სახელმწიფო სექტორიდან კოოპერაციულ მუშახელს წასვლა დაუშვებელია. ეს ყურით მოთრეული, მოჩენებითი წეოლია, ბაზარისმი აღნიშნა მომხსენებელმა. თუ ადამიანი მიდის ორმოლიდაც საწარმოდან, სახელმწიფო ეიწნა ეს თუ კოოპერაციული, მაშასადამე, მას ხელს არ აძლევენ შრომის თუ ცხოვრების პირობები ან ხელფასი. და აქ საჭირო ზუსტად გვიჩვენეთ, რომ საქმე სულაც არ არის პროორატებში. ეკონომიკის ორივე სექტორი თანასწორუფლებიანია. კოოპერაციულ მოძრაობაში მონაწილეობის უფლება, როგორც ეკონომიკის ეოფილ ეაწარეს პროექტით ორის გათვალისწინებული, ყოველ შეასრულოს უდიდესი სოციალური მნიშვნელობის მისია: საზოგადოებრივად სასარგებლო შრომით საქმიანობაში ჩაბმის ის მოქალაქენი, რომლებსაც ასაკის, ჯანმრთელობის, ოჯახური ნაკლოვანებების გამო არ შეუძლიათ საბელმწიფო საწარმოთა და ორგანიზაციათა მუშაობაში მონაწილეობა. საქმე ეხება პენსიონერებს, ინვალიდებს, დიასახლისებს, სტუდენტებს, მოსწავლეებს.

ეს ეხება ავტოგვა სახალხო მეურნეობაში ახალი ტექნიკის და ტექნოლოგიის დანერგვასთან, მთრვთისა და სამეეურნეო მექანიზმის სრულყოფასთან დაკავშირებით გამოთავისუფლებულ მოქალაქეებს. სავსებით ლოგიკური, რომ თავისუფალი შრომითი რესურსები მოთხოვნილთან ეკონომიკურ ნებით ეფექტიანად უნდა გამოვიყენოთ საქონლის წარმოებისა და მომსახურების საქმეში. რა თქმა უნდა, ეგ უაზოლეს პერსპექტივაში ეს სფერო გამაკუთრებით სწრაფად განვითარდება.

მთლიანად რომ გამოვიყენოთ ჩვენი ედიდესი პოტენციალი, კოოპერატივებს შეუძლოთ ეიერთანდნენ კავშირებად და ასოციაციებად, რომლებიც შეიქმნება, რა თქმა უნდა, მხოლოდ და მხოლოდ ნებაყოფლობის საფუძველზე. ასეთი კავშირები ყალიბდებიან როგორც საქმიანობის ფინანსური, ტექნიკურ-ეკონომიკური ბანკი, რათა ეფექტიანად გამოიყენოს წარმოების გაფართოებისთვის საკუთარი ანგარიში და მოსახლეობის თავისუფალი ფულადი სახსრები. სწორედ ეს არის მოქმედი კოოპერაციული ინიციატივა და დემოკრატია.

კანონს პროექტში საყოველთაო-სახალხო განხილვის დროს დიდი ყურადღება დაეთმო კოოპერატივების დამოუკიდებლობის საკონსულტაციოფის საკითხს. ეს შემთხვევითი არ ყოფილა. კოოპერაციული მოძრაობის განვითარების საკმაო ზიანი მიაყენებ კოოპერატივების საქმეებში როგორც საბჭოთა სახელმწიფო, ისე ინერციათ კოოპერაციული ორგანოების დაუსაბუთებელმა ჩარევამ. ამის თაობაზე შეტანილი მრავალი წინადადებიდან, ყველაზე არსებითი, მთავრობის აზრით, არის წინადადება, რომ კოოპერატივებს მიეცეთ უფლება სასამართლოს თუ არბიტრაჟში გასაჩივრონ სახელმწიფო და ინერციათ კოოპერაციული ორგანოების ყოველი უკანონო აქტი. მატერიალური ზარალის გამომეტენტური მითითების გასაჩივრების შესაძლებლობით შეიძლეთ ეს უფლება ქმნის იმის საამედო გარანტიას, რომ კოოპერატივებს ინტერესები დაცული იყოს მბრძანებლობის მოყვარულთაგან, ნოდმეტიც, სამწუხაროდ, დღესაც არიან ჩვენში.

ყოველი კოოპერატივის პირველი ნაბიჯი იწყება მისი საკუთრების ფორმირებით. საბჭოთა ხელისუფლების წლების მანძილზე ამის ეა გამო. ბევრი სკკ-ბაასი გამართულა. ჯერ მარტო რამდენი თეორიული ნაშრომი დაიწერა! მაგრამ, ეს ოდა ოქვას, არც ერთ სხვა საკითხში არ არის იმდენი დაბნეულობა, რამდენიც აქ. ოცდაათთანი ზეგიდან მოყოლებული კოოპერაციულ საკუთრებას მეორეხარისხოვნად, სოციალურად არასრულფასოვნად აცხადებენენ, რომელმაც მთლიანად ამოწურათ თავისი შესაძლებლობანი. ძირფესვიანად მეცდარი ასეთი წინამძღვრების გამო ამ საკუთრების ნაბიჯიანი საუკუნის მანძილზე „სწევდნენ“ საერთო-სახალხო, სახელმწიფო დონემდე. ეარგად არის ცნობილი ამ თეორიულ მონაფონურ სავალალო შედეგები. სოფლის მეურნეობაში, მაგალითად, მთა მოაყავ მიწისაგან მიწათმოქმედების ლაფცხოება, საზოგადოებრივი საკუთრებისადმი დამოკიდებულების გრძნობის მოსპობა, წარმოების შედეგებში პირადი პასუხისმგებლობის აღარ არიან სამომხმარებლო საზოგადოებანთა წევრებიც.

კანონის პროექტი შეიცავს პრინციპიულად მნიშვნელოვან დებულებებს, რომელთა მიზნია კოოპერაციული საკუთრების განმტკიცება, მისი სამართლებრივი დაცვის გაძლიერება. ამიერიდან შეუძლებელი იქნება კოოპერატივის ქონების ჩამორთმევა, აგრეთვე საბელმწყოფო, კოოპერაციული და სხვა საწარმოების, ორგანიზაციებისა და მოქალაქეებისათვის გადაცემა ისე, თუ არ იქნება მისი წევრების საერთო კრების თანხმობა. ხომ ყველამ იცის, როგორც ზზრაფ ყოფილა, ადგილობრივი ორგანოები ყველა ფეხის გადადგმაზე კოოპერატივის დაუკითხავად ახპარდნენ მის სახსრებს მიზნებს, რომლებიც დაკავშირებული ან იყო საწესდებო სამმართველოთ ან ეიყო საწესდებო სამმართველოსთან. საკმარისია რომელიმე მეურნეობამ ცოტათი მაინც მოიოქვას სული, თავი დაიდგოს ეალებს — და მაშინვე იწყება მისი ძმიმე გადასახადებით დაბეგვრა. ზარშაპ, მაგალითად, მოლდავეთის სსრ ჩერნენკოს რაიონის რაიონულმა ატროსმრეწველო გაერთიანებამ ოქტომბრის 50 წლისთავის სახელობის კოლეეურნეობის ანგარიშიდან 174 ათასი მანეთი თავის რეზერვში გადმორიცხა მეორეხარისხოვანი ნაწარმოებებისათვის ფინანსური დახმარების გასაწევად. რა თქმა უნდა, კოლეეურნეობის წევრთა საერთო კრების თანხმობა არ ჰკონია. ამგვარი ფაქტები საამოხმობარლო კოოპერაციაშიც არის.

ასეთი მოქმედებით კოოპერატივის წევრებს ფაქტობრივად ეკარგებათ თავიანთი ქონების გამგებლობის საშუალება. პარადოქსული სიტუაციაა: პატრონია კოოპერატივი, სინამდვილეში კი მბრძანებლობს სხვა. ეს ეწინააღმდეგება კოოპერაციის ბუნებას. კანონმა უნდა დაიცვას კოოპერატივი მისი უფლებისა და ქონების ყოველგვარი ხელყოფისაგან. იგი ქმნის ამისათვის საკმარო იურიდიულ გარანტიას.

კანონის დედაარსია კოოპერაციის სამეურნეო მოქანიზმი. იგი შეიცავს, ხაზგასმით აღნიშნა მომხსენებელმა, კოოპერაციული მოძრაობის მდიდარ ისტორიულ გამოცდილებას, ყოველივე საუკეთესოს, რაც დაგროვდა საბჭოთა ხელისფლების პირველ წლებში, ყოველივე მოწონაეეს, რაც მიღწეულია წარმოებისა და მომსახურების სფეროებში ახალი კოოპერატივების პრაქტიკული შუშაობის შედეგად. რა თქმა უნდა, იგი ეხმიანება სახელმწიფო საწარმოს შესახებ კანონის დებულებებს.

კოოპერაციის შესახებ კანონის განსახილველი პროექტის პრინციპული მნიშვნელობა, უწინარეს ყოველისა, ის არის, რომ მასში გათვალისწინებული ეკონომიკური მექანიზმი, რომელიც განამტკიცებს იმ პროგრესულს, რაც დღეს დადგრდა სოციალისტური საწარმოების პრაქტიკაში, მას ახალ შინაარსს მატებს, იმპულსს აძლევს ეკონომიკის მართვის მთელი სისტემის შემდგომ სრულყოფას. ამ მექანიზმის ფუძემდებელი პრინციპია სრული სამეურნეო ანგარიში და თვითდაფინანსება, გასავლისა და მშემოსავლის თანაზომადობა, ეკონომიკური ინტერესების როლის გაძლიერება როგორც თვით კოოპერატივებს შორის, ისე სახელმწიფო საწარმოებთან და ეკონომიკის ინდივიდუალურ სექტორთან მათს ურთიერთობაში.

ეს გულისხმობს სასაქონლო-ფულადი ურთიერთობისა და ბაზრის როლის აღდგენას, რომელნიც მომხმარებელთან კოოპერაციი ულ საქონელმწარმოებელთა ეკონომიკური ურთიერთკავშირის უპირატესი ფორმა უნდა გახდეს. სწორედ საქონლისა და მომსახურების განვითარებაზე კოოპერაციის ორიენტაცია განსაზღვრავს სამეურნეო საქმიანობის არსს, კოოპერაციული საქმიანობის დაგეგმვის, ფასწარმოქმნის, შემოსავლის განაწილებისა და შრომის ანაზღაურების ორგანიზაციის თავისებურებებს.

კოოპერაციის დემოკრატიული ბუნება სრულ დემოკუოდებლობასა ეასმარხმობს, უწინარესად — დაგეგმვაში. კოოპერატივების ყველა სამეურნეო ურთიერთობაში ამოერიდან ერთადერთი სამართლებრივი და ეკონომიკური ფორმა ხდება ხელშეკრულება. იგი საშუალებას იძლევა ნამდვილად წარმართნონ კოლეეურნეობებისა და სხვა კოოპერატივის საქმიანობა მომხმარებელთა მოთხოვნილებებს დაკმაყოფილებისათვის.

კოოპერატივებსა და მათი პროდუქციის მომხმარებელთა შორის პირდაპირი სახელშეკრულებო ურთიერთობის ყოველმხრივი განვითარება იწვევს იმას, რომ რაც უფრო მეტი იქნება ქვეყანაში ბაზარზე, მყიდველზე ორიენტირებული კოოპერაციული „საწარმო, მით უფრო მალე მოეკება ბოლო დეფიციტის მახინჯ მოვლენებს. საკთხის მეორე მხარე ის არის, რომ კოოპერატივებს რიცხვის ზრდა ნიშნავს მათ შორის სოციალისტური კონკურენციის განვითარებას. ეს კი თავის მხრივ, წარმოების დანახარჯებისა და ბაზრის ფასების შემცირების გზაა.

კოოპერატივი თვითანაზღაურებადი ნაჯარმოა. მას არ შეუძლია, ვერ იარსებებს, თუ მისი მუშაობა ზარალიანი ან არასაკმარისად რენტაბელური. ამის გამო თითოეული კოოპერატივის საარსებოდ საჭირდება წარმოების ეკონომიკურად ხელსაყრელი სტრუქტურა. ასეთია ნებისმიერი კოოპერაციული საწარმოს საქმიანობის ეორეული წესი, ნორმა, კოლეეურნეობა იქნება ეს, სამომხმარებლო საზოგადოება თუ საქონლის წარმოებისა და მომსახურების კოოპერატივი. აქ სამში არ არის ზედმეტი თვისუფლება. თუ მოიგებს კოოპერატივი, მოგებული ვიქნებიან ყველა. კოოპერატივმა რომ იეოცლოს, ძალზე ეფექტიანად უნდა იმუშაოს, თორემ ალარ ექნება სახსრები არც შრომის ანაზღაურებისათვის, არც თავისი განვითარებისათვის. სახელმწიფო ზომ არ აგებს პასუხს ყოველი სახეობის კოოპერაციის საქმიანობისათვის.

კანონის პროექტში სრულად არის ასახული ეკონომიკური ბერკეტებისა და ეტიკეეულის ხასტემა, რომლის მიზანია კოოპერატივების საქმიანობის სასიკეთო პირობების შექმნა. ეს არის ფასწარმოქმნის პოლიტიკა, მყარი, მაგრამ

ᲙᲝᲝᲠᲓᲘᲜᲐᲪᲘᲘᲡ ᲠᲝᲚᲘ ᲥᲕᲔᲧᲜᲘᲡ ᲔᲙᲝᲜᲝᲛᲘᲙᲘᲡ ᲒᲐᲜᲕᲘᲗᲐᲠᲔᲑᲐᲨᲘ ᲓᲐ ᲡᲡᲠ ᲙᲐᲕᲨᲘᲠᲨᲘ ᲙᲝᲝᲠᲓᲘᲜᲐᲪᲘᲘᲡ ᲨᲔᲡᲐᲮᲔᲑ ᲙᲐᲜᲝᲜᲘᲡ ᲞᲠᲝᲔᲥᲢᲘ

(დასასრული)

ᲙᲐᲜᲝᲜᲘᲡ ᲞᲠᲝᲔᲥᲢᲘᲗᲘ ᲨᲔᲛᲝᲚᲔᲑᲣᲚᲘ ᲘᲧᲝᲡ ᲛᲘᲙᲐᲠᲘ ᲛᲝᲗᲮᲝᲕᲜᲐ, ᲠᲝᲛ ᲔᲐᲚᲔᲑᲘᲡᲐᲗᲕᲘᲡ ᲙᲝᲝᲠᲓᲘᲜᲐᲪᲘᲘᲡ ᲞᲠᲘᲜᲪᲘᲞᲘ ᲨᲔᲡᲐᲫᲚᲔᲑᲚᲘᲡᲐ ᲐᲒᲔᲑᲚᲘᲡ ᲛᲝᲛᲐᲪᲘᲝ ᲛᲘᲜᲘᲡᲢᲠᲗᲐ ᲨᲝᲠᲘᲡ ᲘᲜᲘᲪᲘᲐᲢᲘᲕᲘᲗ ᲨᲔᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲐ ᲛᲘᲡᲘ ᲞᲠᲝᲔᲥᲢᲘ. ᲛᲘᲡᲘ ᲛᲘᲖᲜᲘᲗ ᲓᲐᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲐ ᲡᲐᲛᲣᲨᲐᲝ ᲯᲒᲣᲤᲘ, ᲠᲝᲛᲚᲘᲡᲐᲗᲕᲘᲡ ᲛᲘᲖᲜᲘᲗ ᲓᲐᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲐ ᲡᲐᲛᲣᲨᲐᲝ ᲯᲒᲣᲤᲘ ᲛᲔᲠᲕᲔ ᲞᲠᲝᲒᲠᲐᲛᲐ "ᲡᲐᲥᲐᲠᲗᲕᲔᲚᲝᲡ ᲠᲔᲡᲞᲣᲑᲚᲘᲙᲐᲡ ᲔᲙᲝᲜᲝᲛᲘᲙᲣᲠᲘ ᲠᲔᲤᲝᲠᲛᲔᲑᲘᲡ ᲞᲠᲝᲒᲠᲐᲛᲐ ᲓᲐ ᲡᲐᲥᲐᲠᲗᲕᲔᲚᲝᲡ ᲠᲔᲡᲞᲣᲑᲚᲘᲙᲐᲡ ᲔᲙᲝᲜᲝᲛᲘᲙᲣᲠᲘ ᲠᲔᲤᲝᲠᲛᲔᲑᲘᲡ ᲞᲠᲝᲒᲠᲐᲛᲐ" ᲓᲐᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲐ ᲛᲐᲗᲘ ᲛᲘᲖᲜᲘᲗ ᲓᲐᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲘᲡ ᲞᲠᲘᲜᲪᲘᲞᲘᲗ. ᲛᲐᲡ ᲨᲔᲛᲓᲔᲒ ᲛᲘᲖᲜᲔᲑᲘᲡ ᲛᲘᲖᲜᲘᲗ ᲓᲐᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲐ ᲡᲐᲛᲣᲨᲐᲝ ᲯᲒᲣᲤᲘ ᲛᲔᲠᲕᲔ ᲞᲠᲝᲒᲠᲐᲛᲐ "ᲡᲐᲥᲐᲠᲗᲕᲔᲚᲝᲡ ᲠᲔᲡᲞᲣᲑᲚᲘᲙᲐᲡ ᲔᲙᲝᲜᲝᲛᲘᲙᲣᲠᲘ ᲠᲔᲤᲝᲠᲛᲔᲑᲘᲡ ᲞᲠᲝᲒᲠᲐᲛᲐ" ᲓᲐᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲐ ᲛᲐᲗᲘ ᲛᲘᲖᲜᲔᲑᲘᲡ ᲛᲘᲖᲜᲘᲗ ᲓᲐᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲘᲡ ᲞᲠᲘᲜᲪᲘᲞᲘᲗ. ᲛᲐᲡ ᲨᲔᲛᲓᲔᲒ ᲛᲘᲖᲜᲔᲑᲘᲡ ᲛᲘᲖᲜᲘᲗ ᲓᲐᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲐ ᲡᲐᲛᲣᲨᲐᲝ ᲯᲒᲣᲤᲘ ᲛᲔᲠᲕᲔ ᲞᲠᲝᲒᲠᲐᲛᲐ "ᲡᲐᲥᲐᲠᲗᲕᲔᲚᲝᲡ ᲠᲔᲡᲞᲣᲑᲚᲘᲙᲐᲡ ᲔᲙᲝᲜᲝᲛᲘᲙᲣᲠᲘ ᲠᲔᲤᲝᲠᲛᲔᲑᲘᲡ ᲞᲠᲝᲒᲠᲐᲛᲐ" ᲓᲐᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲐ ᲛᲐᲗᲘ ᲛᲘᲖᲜᲔᲑᲘᲡ ᲛᲘᲖᲜᲘᲗ ᲓᲐᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲘᲡ ᲞᲠᲘᲜᲪᲘᲞᲘᲗ. ᲐᲛᲐᲡᲗᲐᲜ ᲐᲛᲐᲒᲔ ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲛᲘᲖᲜᲘᲗ ᲓᲐᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲘᲡ ᲞᲠᲘᲜᲪᲘᲞᲘᲗ ᲓᲐᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲘᲡ ᲞᲠᲝᲪᲔᲡᲘ ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲘᲡ ᲓᲐᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲐᲓ ᲓᲐᲧᲝᲤᲐ ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲞᲠᲝᲪᲔᲡᲘ ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲘᲡ ᲓᲐᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲐᲓ ᲓᲐᲧᲝᲤᲐ ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲞᲠᲝᲪᲔᲡᲘ ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲘᲡ ᲓᲐᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲐᲓ.

ᲐᲛᲐᲡᲗᲐᲜ ᲡᲐᲥᲛᲔ, ᲠᲐ ᲗᲥᲛᲐ ᲣᲜᲓᲐ, ᲔᲑᲔᲑᲘᲡ ᲒᲠᲐᲛᲝᲜ-ᲠᲝᲒᲠᲐᲜᲘᲖᲔᲑᲘᲡ ᲛᲘᲜᲘᲡᲢᲠᲗᲐ ᲨᲝᲠᲘᲡ ᲘᲜᲘᲪᲘᲐᲢᲘᲕᲘᲗ ᲨᲔᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲐ ᲛᲘᲡᲘ ᲞᲠᲝᲒᲠᲐᲛᲐ. ᲛᲘᲡᲘ ᲛᲘᲖᲜᲘᲗ ᲓᲐᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲐ ᲡᲐᲛᲣᲨᲐᲝ ᲯᲒᲣᲤᲘ ᲛᲔᲠᲕᲔ ᲞᲠᲝᲒᲠᲐᲛᲐ "ᲡᲐᲥᲐᲠᲗᲕᲔᲚᲝᲡ ᲠᲔᲡᲞᲣᲑᲚᲘᲙᲐᲡ ᲔᲙᲝᲜᲝᲛᲘᲙᲣᲠᲘ ᲠᲔᲤᲝᲠᲛᲔᲑᲘᲡ ᲞᲠᲝᲒᲠᲐᲛᲐ" ᲓᲐᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲐ ᲛᲐᲗᲘ ᲛᲘᲖᲜᲔᲑᲘᲡ ᲛᲘᲖᲜᲘᲗ ᲓᲐᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲘᲡ ᲞᲠᲘᲜᲪᲘᲞᲘᲗ. ᲛᲐᲡ ᲨᲔᲛᲓᲔᲒ ᲛᲘᲖᲜᲔᲑᲘᲡ ᲛᲘᲖᲜᲘᲗ ᲓᲐᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲘᲡ ᲞᲠᲝᲪᲔᲡᲘ ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲘᲡ ᲓᲐᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲐᲓ ᲓᲐᲧᲝᲤᲐ ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲞᲠᲝᲪᲔᲡᲘ ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲘᲡ ᲓᲐᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲐᲓ.

ᲨᲔᲡᲐᲫᲚᲔᲚᲝᲡ ᲛᲐᲠᲗᲕᲔᲓᲑᲐ ᲡᲐᲬᲐᲠᲛᲝᲗᲐ ᲓᲐ ᲡᲝᲪᲘᲐᲚᲣᲠᲘ ᲒᲐᲜᲘᲗᲐᲠᲔᲑᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲤᲘᲜᲐᲜᲡᲣᲠᲘ ᲠᲔᲡᲣᲠᲡᲔᲑᲘᲡ ᲓᲐᲛᲘᲡᲐᲮᲕᲘᲗ ᲤᲘᲚᲘᲐᲚᲔᲑᲘᲡ ᲬᲘᲚᲘᲡ. ᲛᲐᲒᲐᲚᲘᲗᲐᲓ, ᲠᲝᲒᲝᲠᲘᲪᲐ ᲐᲠᲘᲡ ᲪᲔᲜᲢᲠᲘᲡᲣᲚᲘ ᲤᲘᲜᲐᲜᲡᲣᲠᲘ ᲠᲔᲡᲣᲠᲡᲔᲑᲘᲡ ᲓᲐᲛᲘᲡᲐᲮᲕᲘᲗ ᲤᲘᲚᲘᲐᲚᲔᲑᲘᲡ ᲬᲘᲚᲘᲡ. ᲛᲐᲒᲐᲚᲘᲗᲐᲓ, ᲡᲐᲬᲐᲠᲛᲝᲗᲐ ᲨᲠᲝᲛᲘᲡ ᲛᲝᲛᲬᲧᲝᲑᲘᲡ ᲛᲘᲖᲜᲘᲗ ᲓᲐᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲘᲡ ᲞᲠᲘᲜᲪᲘᲞᲘᲗ ᲓᲐᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲘᲡ ᲞᲠᲝᲪᲔᲡᲘ ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲘᲡ ᲓᲐᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲐᲓ ᲓᲐᲧᲝᲤᲐ ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲞᲠᲝᲪᲔᲡᲘ ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲘᲡ ᲓᲐᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲐᲓ.

ᲐᲛᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲙᲝᲚᲔᲥᲢᲘᲕᲘᲡ ᲛᲘᲖᲜᲘᲗ ᲓᲐᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲘᲡ ᲞᲠᲘᲜᲪᲘᲞᲘᲗ ᲓᲐᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲘᲡ ᲞᲠᲝᲪᲔᲡᲘ ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲘᲡ ᲓᲐᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲐᲓ ᲓᲐᲧᲝᲤᲐ ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲞᲠᲝᲪᲔᲡᲘ ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲘᲡ ᲓᲐᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲐᲓ. ᲐᲮᲚᲐ ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲛᲘᲖᲜᲘᲗ ᲓᲐᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲘᲡ ᲞᲠᲘᲜᲪᲘᲞᲘᲗ ᲓᲐᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲘᲡ ᲞᲠᲝᲪᲔᲡᲘ ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲘᲡ ᲓᲐᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲐᲓ ᲓᲐᲧᲝᲤᲐ ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲞᲠᲝᲪᲔᲡᲘ ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲘᲡ ᲓᲐᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲐᲓ.

ᲛᲐᲡᲗᲐᲜ ᲐᲮᲚᲝᲡᲐᲓᲐᲛᲔᲜᲘᲚᲘ ᲛᲘᲖᲜᲔᲑᲘᲡ ᲛᲘᲖᲜᲘᲗ ᲓᲐᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲘᲡ ᲞᲠᲘᲜᲪᲘᲞᲘᲗ ᲓᲐᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲘᲡ ᲞᲠᲝᲪᲔᲡᲘ ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲘᲡ ᲓᲐᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲐᲓ ᲓᲐᲧᲝᲤᲐ ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲞᲠᲝᲪᲔᲡᲘ ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲘᲡ ᲓᲐᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲐᲓ. ᲛᲐᲒᲐᲚᲘᲗᲐᲓ, ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲛᲘᲖᲜᲘᲗ ᲓᲐᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲘᲡ ᲞᲠᲘᲜᲪᲘᲞᲘᲗ ᲓᲐᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲘᲡ ᲞᲠᲝᲪᲔᲡᲘ ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲘᲡ ᲓᲐᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲐᲓ ᲓᲐᲧᲝᲤᲐ ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲞᲠᲝᲪᲔᲡᲘ ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲘᲡ ᲓᲐᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲐᲓ.

ᲛᲘᲡᲘ ᲛᲘᲖᲜᲘᲗ ᲓᲐᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲘᲡ ᲞᲠᲘᲜᲪᲘᲞᲘᲗ ᲓᲐᲛᲣᲨᲐᲕᲓᲔᲑᲘᲡ ᲞᲠᲝᲪᲔᲡᲘ ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲘᲡ ᲓᲐᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲐᲓ ᲓᲐᲧᲝᲤᲐ ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲞᲠᲝᲪᲔᲡᲘ ᲛᲘᲖᲜᲘᲡ ᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲘᲡ ᲓᲐᲜᲐᲬᲘᲚᲔᲑᲐᲓ.

ᲛᲐᲡᲗᲐᲜ ᲐᲮᲚᲝᲡᲐᲓᲐᲛᲔᲜᲘᲚᲘ ᲛᲘᲖᲜᲔᲑᲘᲡ

ოქტომბრის პირველი — გარდაქმნით დაბრუნებული

1918 წლის 26 მაისი ქართული ეროვნული სახელმწიფოებრიობის აღდგენის დღეა

ქართველი ერის მრავალსაუკუნოვან ისტორიაში გამოჩენილ ადგილს დაიკავებს 1918 წლის 26 მაისი — ქართული ეროვნული სახელმწიფოს აღდგენის დღე. ისტორიისთვის უცხო არ არის, როდესაც ერის ცხოვრებაში მოვლენები რაღაც ბნელეშიფარული ძალებისა გარკვეული კერძოდის მაჯალოზე სხვადასხვა მიზეზითა და, უფრო ხშირად კი, შეძენილი კოლიტიკური პეიზაჟის გამო, მეტისეულად; მისი აღნიშვნა, მოგონება აკრძალულია. ცხოვრების კრძალები, ზისტა, საზოგადოების დემოკრატიზაციისა გოლოს ყველაზეს თავის ადგილს მიუჯნა. სიმაგნეთ ივაჯრ-ვეს. ასეთ ზისტაზეა და კრძალის განიდ-ლის დღეს ეხვევა საზოგადოება. მეფეთნარა-ოგა ბარდაძენს, საკანონოგის და დემოკრა-ტიზაციის შეუძლებელი კრეზეები. მოლოდ ამის შედეგად ხდება შესაძლებელი აღვნი-ნოთ ისეთი ისტორიული მოვლენა, როგორი-ცაა ქართული ეროვნული სახელმწიფოებრი-ობის აღდგენის დღე.

ერის ისტორიაში ეროვნული სახელმწიფოს შექმნა, მისი ძლიერება, სახელმწიფოებრიობის დაკარგვა, მისი აღდგენა და სხვა ამ საკითხთან დაკავშირებული ისტორიული ფაქტები არსებითი, ძირითადი მოკლეებია. სახელმწიფოს ბედი ერის ისტორიის ძირითადი ღერძია. ეროვნული სახელმწიფოს საკითხი იმდენად მნიშვნელოვანია, რომ დღეს ბევრი მკვლევარი ერის ნიშნად ენასთან და ტერიტორიასთან ერთად ეროვნული სახელმწიფოს არსებობის, ან ასეთი სახელმწიფოს შექმნისადმი მიმწოფებას ასახელებს. ჯერ კიდევ 1908 წელს ცნობილი ქართველი დემოკრატი მიღეფენ არილ ჯორჯაძე წერდა, რომ ერების დამოკიდებულებას სახელმწიფოებრიობასთან თეორიულთან ერთად პრაქტიკული მნიშვნელობაც აქვს. „სახელმწიფოს შვილი, და ეს, ადამ, სადაც ერიაა და სახელმწიფოს შუა გადშიგი მოხდა, ერი სულ ინის ცდაშია, რომ კეთილად სახელმწიფოსთან ან ხელმეფოდან შეკრას ყაჯშირი, ან შეკმნას რაიმე მისი მსგავსი ოოგანიზაციი, სადაც გთიმეფულ და ლტოლვილ ერს ხურს ოფეი შეაფაროს. ამ ინალეზა ის ძიზეზი, რომ თანამედროვე ეროვნული მოძრაობა არის მოძრაობა ან ახალი დამოუკიდებელ სახელმწიფოთა ან მათ მსგავს დაწესებულებათა დაარსებისა. ავტონომია, ფედერაცია და დამოუკიდებელი სახელმწიფო... ამ მოძრაობის ოგოლებია. ამ მოძრაობის შემადგენელი ელემენტებია". (ტ. 1. გვ. 88).

1918 წლის 26 მაისი 1801 წლის თებერვალში დაიწყო, როდესაც თბილისში რუსეთის იმპერატორის პაველ პირველის მანიფესტი გამოაცხადეს. ამ აქტით ქართულ-კახეთის სახელმწიფო მოიშალა. ქართულ-კახეთის სამეფოს გაუქმებით დაიწყო ქართული ეროვნული სახელმწიფოს (გინდ სახელმწიფოების) მოშლის ხანგრძლივი, ქართველი ერის საარსებო ინტერესებისათვის მტრად ისმინი პროცესი. ქართულ-კახეთს მიაყვა სხვა ქართული სახელმწიფოების — იმერეთის სამეფოს (1810 წ.), გურიის სამთავროს (1829 წ.), სამეგრელოს სამთავროს (1857 წ.), სვანეთის სამთავროს (1859 წ.) მოშლა. ბოლოს, 1864 წელს გაუქმდა აფხაზეთის სამთავრო. ეს სამეფო-სამთავროები ერთიანი ქართული ცენტრალიზებული სახელმწიფოს დაშლის შედეგად წარმოშობა XV საუკუნეში და, მის შემდეგ, ყველა ამ ქართულ სამეფო-სამთავროს თავისი ისტორია აქვს და ამ ისტორიებს ერთობა კი მთელი საქართველოს ისტორია. დაშლის ეს ისტორიული პროცესი, ალბათ, გარდუვალი იყო და ამ გარდუვალობის ფონზე ქართველ ერს არასოდეს შეუწყვეტია თავდადებული ბრძოლა ეროვნული საქართველოს აღდგენისათვის.

მაჰმადიანურ სამყაროსთან მრავალსაუკუნოვან ბრძოლებში ქართველი ერი მოიქანცა; შინაძალოლობამ ხელიაუფაღში პოლიტიკურად დაასუსტა. ამ ერის თქმაც შეიძლება, რომ სამეფო ფინასური დაბერება, (ერის ასეთი ცნება — „დინასტიის დაბერება". როდესაც ფინასტიას სახელმწიფოს მართვა ალარ შეუძლია). ასეთ ვითარებაში ერთმორწმენე ქვეყნის მფარველობას ძმიმე მდგომარეობაში მყოფი ქართული სამეფო-სამთავროები მაღლეერებით მიიღებდნენ. მაგრამ მფარველნი ამედები არ გამმართლა.

1801 წელს დაიწყო ქართველი ერის, ქართული სახელმწიფოს დიდი პოლიტიკური მარცხი. ქართულ-კახეთის სამეფოს გაუქმება ამ ესადგებოდა 1783 წლის ტრაქტატის სულისკვეთებას.

მეფის რუსეთმა, მოსპო ოა „საქართველოები", როგორც პოლიტიკური ერთეულები, აქ რუსული მართვა-გამგეობის ხანგრძლივ დაიწყო. „საქართველო" გაქრა. დროთა ვითარებაში შექმნეს ქუთაისისა და თბილისის გუბერნიები, ბათუმისა და სოხუმის ოკრუგები, კავკასიის სამეფისაცვლო. ცარიზმის პოლიტიკამ ამერეკავკასია ერთ ადმინისტრაციულ და ეკონომიკურ ერთეულად აქცია, კოლონიზაციის გაძლიერებით, ეროვნის ბრეთი, ადგილობრივი ენების დეენით მეფის რუსეთს სურდა ერთი სუფთიერეთობო ენა გაებატონებინა. კავკასიის სამთავარმთავლო თუ სამეფისაცვლო რუსეთის იმპერიის ნაწილი გახდა. სოციალურ ჩაგვრას ეროვნული ჩაგვრაც დაერთო. მიმდინარეობდა ქართველთა ასიმილაციისა და შეწოვის რთული, თანამიმდევრული პროცესი.

ამ ერთეულ უბედურებაზე საუბრის დროს არ შეიძლება არ ვახსენოთ ის ობიექტური შედეგები, რომლებიც რუსეთის მოსვლას მოჰყვა. შედეგად ქართველმა ერმა ერთად მოიყარა თავი; ბოლო მოეცო ქართველი ხალხის საუკუნეებრივ დაქსაქსულობას. რუსეთმა შეიერთა საქართველოსათვის უკვე დაკარგული ქართული მიწები. რუსეთის ჯარმა ქართველ მოლაშქრეებთან ერთად ოსმალეთის ბატონობისაგან გაანთავისუფლა ფოთი, ახალციხე, ახალქალაქი და სოხუმი. საქართველო ორასსელმწიფოებრივი ფორმით გაერთიანდა. ამ პოლიტიკურ ისტორიაზე გვაქვს საუბარი და არაფერს ვამბობთ შეერთების ეკონომიკურ, სოციალურ და კულტურულ ასპექტებზე.

ქართველობა სახელმწიფოებრიობის დაკარგვას ერთი წუთითაც არ შეგუებია. დიდან ბალე პირველის მანიფესტი. გამოცხადებია დიდი ბრძოლა გაჩაღდა ქართული სახელმწიფოს აღდგენისათვის.

ქართველ ერს დამოუკიდებლობისა და სახელმწიფოსათვის ბრძოლია დიდი ისტორიული გამოცდილება აქვს. უბრძოლველად, ისტორიული გამოცდილების გარეშე გაძლეულებდიდა ეროვნული მეობის შენარჩუნება. 1801 წლიდან მოყოლებული ბრძოლა ქართული ეროვნული სახელმწიფოს აღდგენისათვის ყველა ეროვნულ საქმეში გამოიბატებოდა. აჯანყებები, შეთქმულებები, კულტურულ-საგანმანათლებლო მუშაობა, ეკონომიკური ღონისძიებები, ბანკების დაარსება და სხვა და სხვა მხრიდან ქართული სახელმწიფოებრიობის აღდგენის, ეროვნული გამოხსნის საქმეს ემსახურებოდა.

ეროვნული ჩაგვრა სოციალურ ჩაგვრასთან გადაბლართული იყო და ქართული სახელმწიფოებრიობისათვის ბრძოლებში -ლესობრივ ბრძოლა თავისი ადგილი ეჭირა.

1802 წელს ქართველ თავადთა ერთმა ჯგუფმა შეთქმულება მოაწყო და რუსეთის იმპერატორს 1783 წლის ტრაქტატის პირობების დაცვა, ქართველი სამეფო ხელისუფლების აღდგენა მოსთხოვა. შემდგომ ხანის ისტორიაში თავისი ღირსეული ადგილი დაიკავა მთიულეთის 1804 წლის, კახეთის 1812-1813 წლების, იმერეთისა და გურიის 1819-1820 წლების აჯანყებებმა. ეს იყო საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის, ქართული სახელმწიფოს აღდგენისათვის მძიმე და სისხლისმღვრელი ბრძოლები.

ისტორიოსები ამ აჯანყებთა ისტორიის კვლევისას არსებული პოლიტიკური ვითარებიდან გამომდინარე სხვადასხვა ასპექტს (სოციალურს, გარეკლიტიკურს და სხვ.) წამოსწევდნენ წინ. მაგრამ ძირითადი არსი ამ ისტორიული ფაქტებისა დაკარგული სახელმწიფოებრიობისათვის ბრძოლია. აჯანყებები სისტემური მარცხით დამთავრდა, მაგრამ ქართული სახელმწიფოებრიობისათვის ბრძოლა არ შეწყვეტია. ქართველი მოღვაწეები ეროვნული სახელმწიფოს დაკარგვას ვერ უერიგებდნენ. ახალმა დრომ ბრძოლის ახალი ფორმები მოიტანა. XIX საუკუნის 20-იან წლებში მზადდებოდა 1832 წლის შეთქმულება. ამ მოძრაობის იდეოლოგები საქართველოს დამოუკიდებლობაზე ოცნებობდნენ. 30-იან წლებამდე იბრძოდნენ საქართველოს სახელმწიფოსა და ბაგრატიონთა დინასტიის აღდგენისათვის. 1832 წლის შეთქმულება იმითაც იყო გამორჩეული, რომ შეთქმულთა ერთი ნაწილი კონსტიტუციური მონარქიისა თუ რესპუბლიკის შექმნის იდეებს ქადაგებდა. ეს საქართველოს გამოხსნისათვის ბრძოლაში უკვე დიდი პროგრესი იყო.

ეროვნული თავისუფლებისათვის ბრძოლის დიდი ეტაპია XIX საუკუნის ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა, რომელსაც ილია ჭავჭავაძე და თერგდალეულები უდგნენ სათავეში. ეს მოძრაობა ეროვნული თავისუფლებისათვის, ქართული სახელმწიფოსათვის ბრძოლის ახალი ფორმა იყო — საფუძვლიანი, კარგად გაგებული, მტკიცე და თანამიმდევრული.

ამ არ შეიძლება არ მოეთხოვნოთ ეროვნული საქმისათვის თავდადებული მოღვაწენი, რომლებიც თერგდალეულებს არ ეკუთვნოდნენ, მათ წინ უსწრებდნენ. დიმიტრი ყიფიანმა სამოკალამი ასპარეზზე, ხოლო გაბრიელ ეპისკოპოსმა (ქიქოძემ) ავტოკეფალიანურთმეული ეკლესიის შიგნით მოღვაწეობით, ქართული საქმისათვის ბევრი კარგი რამ გააკეთეს. ისინი თავიანთი მოღვაწეობით ერს რწმენას უნერგავდნენ.

თერგდალეულთა ბრძოლა ქართული სახელმწიფოებრიობის აღდგენისათვის მნიშვნელოვანი და წარმატებული იყო. მათი მიზანი იყო ეროვნულ თვითშეგნებაზე დაყრდნობითა და მი ბიგი გაღვიძებით ალორძინებინათ საქართველო რუსული აღმინისტრაციული ერთეულიდან ქართულ პოლიტიკურ ერთეულად, მისი ისტორიული და სახელმწიფო საზღვრებით, რომლებიც პრაკტიკაში, ოფიციალურ ემთხვევა ერთმანეთს.

XIX საუკუნის მეორე ნახევარში მეფის რუსეთსა და საქართველოში მიმდინარე ისტორიული პროცესები განსაზღვრებოდა წინა ხანის პროცესებისაგან. ძირითადი საკითხისადმი — ეროვნული საკითხისადმი მიდგომაც სხვაგვარი იყო. ილია ჭავჭავაძის „მგზავრის წერილში" ლელ ღუნის სიტყვები — „ადრიდა ავად თუ კარგად ჩვენ ჩვენი თავნი ჩვენსავე გვეკუთვნეს" — დაკარგულ სახელმწიფოზე დარდი იყო. ქართველი გლეხი წარსულ მისტიკოდა იმიტომ, რომ „ადრდა ერი ერობდეს" და ცხოვრება „მთა იყვეს უკეთ". ლელ ღუნები საქართველოს უმრავლეს ერს წარმოადგენდნენ.

ილია ჭავჭავაძემ საქართველოს სახელმწიფოებრიობის აღდგენის ფორმად ავტონომია დასახელა. ამ ეტაპზე მხოლოდ ავტონომიისათვის ბრძოლა იყო შესაძლებელი. მხოლოდ ეს ბრძოლა იყო რეალური და ერისათვის სასარგებლო.

თერგდალეულების სოციალური, ეკონომიკური და პოლიტიკურ-ფილოსოფიური შეხედულებები კარგად არის შეფასებული ქართველთმცოდნეებში. აქ კი იმას ვიტყვით, რომ მათმა მოღვაწეობამ ბევრად განაპირობა 1918 წლის 26 მაისი. საქართველოს სახელმწიფოებრიობის აღდგენა, ქართული სახელმწიფოს შექმნა ილია ჭავჭავაძის, აკაკი წერეთლის, იაკობ გოგებაშვილის და მათი თანამებრძოლების დიდი ისტორიული ღამსახურებაა.

ამ ეტაპიდან გავამახვილებთ ერთ ისტორიულ მოვლენაზე, რომელიც რეალურად ასახავდა ქართველობის ოა ჩვენმა ისტორიოგრაფიამ უყურადღებოდ დატოვა. ილია ჭავჭავაძემ და სხვა ქართველმა მოღვაწეებმა დიდი გაოგონა და ბრძოლით შექმნეს ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება, თბილისის საადგილმამყოფო ბანკი, მოგვიანებით კი ეროვნული საზოგადოება (1907 წ.) და სხვა. ყველა ეს საზოგადოება ლ-ოე დაწესებულება თავის ფუნქციას ასრულებდა ერის ცხოვრებაში, ერისა, რომელსაც სახელმწიფო არ ჰქონდა. ეს საზოგადოებები სახელმწიფოს მოვალეობას ასრულებდნენ. ერთის განათლება შეაკონა ხალხში, მეორე ეროვნულ საქმეებს აფინანსებდა, ყველაფერს ღონობდა ინსაფეს, რომ ქართული მიწა-წყალი უცხოთა ხელში არ ჩავარდნილიყო; მესამე მეცნიერებთა ალადგინის ფუნქციებს ასრულებდა და ა. შ. **საქართველოს ჰქონდა ფარული ავტონომია.** თბილისის საადგილმამყოფო ბანკი პირველი მსოფლიო ომის წინა წლებში ერად 10-15 ათასი ტარაქიდ გამოდიოდა. ეს იმდროინდელი საქართველოსთვის მეტად მნიშვნელოვანი ტირაჟი იყო.

სოციალისტ-ფედერალისტების წიაღში. იშვა და შემდეგ ცალკე მიმართულებად ჩამოყალიბდა ეროვნულ-დემოკრატიული მოძრაობა. ამ მოძრაობის სათავეებთან ილია ჭავჭავაძე იდგა. ამ პარტიული მიმდინარეობის (პარტიად 1917 წელს გადარქმდა) ეროვნული პროგრამა თავდაპირველად საქართველოს ავტონომიური ერთეულის შექმნას მოითხოვდა. ეროვნულმა დემოკრატებმა საქართველოს სახელმწიფოებრიობა მოწყობის ამოსავალ მიიჩნიეს 1783 წლის ტრაქტატი, „რომელსაც უფლებრივი ძალა კიდევ აქვს და რომლის ძალით რუსეთმა უნდა დაიცვას ხელშეუხებლად და შეუმცირებლად საქართველო ტერიტორია" (გ. გვაზავა. ფიქრები საქართველოს მომავლზე. გაზ. „ივერია". 1909. 12 იანვარი.). ჯერ კიდევ თებერვლის რევოლუციის წინ ეროვნულ-დემოკრატების თვალსაჩინონ წარმომადგენელმა გრ. ვეშაპელმა თქვა, **საქართველოს საკითხი მიმწყდა და როგორც რუსეთის სახელმწიფოს ერთი ეროვნული საკითხთაგანი თხოვლობს საქართველოს ავტონომიის აღდგენის, რაც 1783 წლის ტრაქტატზე დაყრდნობით უნდა მოხდეს.**

შემდეგ ეროვნულ-დემოკრატიული პარტია საქართველოს დამოუკიდებლობის მოთხოვნით გამოვიდა და ამ ეროვნული პროგრამით მოღვაწეობდა, პრაქტიკულ საქმიანობასაც ეწეოდა. ერთხანს ეროვნულ-დემოკრატიულ მმართველებს ნაკლებად უჭერდნენ მხარს, სოზიალდემოკრატია სოციალისტ-ფედერალისტებს ამჯობინებდა, რევოლუციის და გასხაკუთრებით „საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის" შექმნის შემდეგ კი პარტია სწრაფად იზრდებოდა და საქართველოში ერთი ყველაზე გავლენიანი პოლიტიკური ძალა გახდა.

მიღებულია, რომ პარტია სოციალური კლასის ინტერესებს უნდა ასახავდეს. ჩვენ ვერ დაგეიკვეშრებია ქართველი სოციალ-დემოკრატების ნიპილისტური დამოკიდებულება ქართული ეროვნული საკითხისადმი საქართველოს მშრომელების ინტერესებთან. არადა, სოციალ-დემოკრატიული მმართველება — რუსეთის სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ნაწილი, მისი მეზობელი ნაწილი, ხალხრავალი იყო და გავლენა ჰქონდა საქართველოში.

საქართველოს სოციალ-დემოკრატებზე — მენშევიკებზე ბევრი რამ დაწერილი და ბევრი რამ თქმულა, მაგრამ ყველაფერი ეს, ჩვენი აზრით, არასრულია და ყველაფერი ბოლომდე არ არის ნათქვამი. მენშევიზმი რუსეთის სოციალ-დემოკრატიულ მოძრაობაში ოპორტუნისტული მოვლენა იყო, რომელიც ობიექტურად ბურჟუაზიის აგენტურას წარმოადგენდა მუშათა მოძრაობაში. მენშევიზმი, როგორც პოლიტიკური კურსი, იქითაენ იყო მიმართული, რომ მუშათა კლასის ინტერესები დაემორჩილებინა ბურჟუაზიის ინტერესებისათვის (ვ. ი. ლენინი). ქართველმა სოციალ-დემოკრატებმა — მენშევიკებმა ნაციონალისტების სახელი დაიმსახურეს და მათი ნაშთა ქართული ისტორიოგრაფია და ისტორიულ-პარტიული ლიტერატურა 20-იანი წლების პუბლიკისტიკიდან და პარტიული დოკუმენტებიდან მიღებულ ამ მემკვიდრეობას ვერ ზღილავს თავიდან. საქართველოს დემოკრატიული რეტებს შორის, რომლებიც კვლავ ქართული სახელმწიფოს წინააღმდეგ გამოდიოდნენ.

ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუცია მენშევიკებისათვის მიუღებელი იყო და ამის გამო 1917 წლის 19-23 ნოემბერს თბილისში შემდგარ საქართველოს ეროვნულ ყრილობაზე ისინი ფედერალისტებთან და ეროვნულ-დემოკრატებთან ერთად ისხდნენ. შემდეგ ყრილობის მიერ არჩეულ ეროვნულ საბჭოშიც მათთან ერთად მუშაობდნენ. არჩილ ჯორჯაძე ჯერ კიდევ 1909 წელს მოუწოდებდა, რომ „სოციალ-დემოკრატია ვალდებულია დაამაროს ეროვნული პრობლემის გადასინჯვის საქმე. მისი გაჩერება მოგზაზე შეუძლებელია. რაკი აზრი ჩვეულ აგდილიდან დაიძრა, თავის მოძრაობაში იგი მივა ბოლო დასკვნამდე. და ბოლოს დასკვნა უნდა იყოს ეროვნულ-ტერტორიალური ავტონომიის აღიარება ს. — დემოკრატიული პარტიის ყველა ფრაქციის მიერ. ამ ავტონომიისთვის ნიადაგზე მათი შეთანხმება ს. — ფედერალისტებთან და სხვა ავტონომისტებთან. ეს იქნება დიდი ეროვნული საქმე, რომლის მზადებასა და მოლოდინში უნდა იყვნენ დღეიდან". (ტ. I. გვ. 270).

მეფის რუსეთის ჩაგრული ხალხებისათვის ოქტომბრის რევოლუციის უპირველესი შედეგი იყო „ხალხთა უფლებების დეკლარაცია", რომელიც ვ. ლენინმა შეიმუშავა და სახალხო კომისართა საბჭომ დაამტკიცა 1917 წლის 15 ნოემბერს. „დეკლარაციამ" რუსეთის განაპირა მხარეებში მცხოვრები ერების თვითგამორკვევა და გამოყოფის უფლება გამოაცხადა. შემდეგ მთელი რიგი დეკრეტებით საბჭომა მთავრობამ ცხოურაინის, ფინეთის, ესტონეთის, ხოლო უფრო მოგვიანებით ლატვის, ლატვიის და ბელორუსის თვითგამორკვევა. ყველაფერი ეს იმის პირობას ქმნიდა, რომ საქართველოსაც აღედგინა თავისი სახელმწიფოებრიობა.

ამიერკავკასია ოქტომბრის რევოლუციის შემდეგ საბჭოთა რუსეთის ჩამოსაცილდა. ამიერკავკასიის კომისარიატი და 1918 წელს შექმნილი „ამიერკავკასიის ფედერაციული დემოკრატიული რესპუბლიკა" ბრალი ეროვნული მოძრაობის ფონზე მხოლოდ გარდამავალი საფეხურები იყო საქართველოს სახელმწიფოებრიობის აღდგენის გზაზე.

1918 წლის მაისში ამიერკავკასიის სეიმი დაიშალა და საქართველოს ეროვნულმა საბჭომ დიდი ზეიმით გამოაცხადა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკა. ეს ისტორიული აქტი დიდი ზეიმით ჩატარდა. ამას მოწმობს იმდროინდელი ქართული პერიოდული გამოცემები, შემორჩენილი ფოტოსურათები და სხვა. მოხდა ის, რასაც ქართველი ხალხი საუკუნეზე მეტ ხანს ელოდა, რისთვისაც 1802 წლიდან მოყოლებული აჯანრად თუ ფარულად იბრძოდნენ საქართველოს საუკეთესო შვილები. აღდგა საქართველოს სახელმწიფო. მაგრამ ისტორიას ყოველთვის აქვს თავისი უცნაურობები. საქართველოს სახელმწიფოს სათავეში ამოიჩნდნენ ისინი, ის პოლიტიკური ძალები, რომლებიც თითქმის ორი ათეული წელი ებრძოდნენ ქართული სახელმწიფოებრიობის აღდგენას. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ხელმძღვანელებად მოგვევლინენ ქართველი მენშევიკები ნ. ჟორდანია, ნ. რამიშვილი და სხვანი.

საქართველოს ეროვნულმა საბჭომ 26 მაისს გამოაცხადა საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი, რომელიც აცხადებდა, რომ მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში საქართველო არსებობდა, როგორც დამოუკიდებელი და თავისუფალი სახელმწიფო, რომ ის მტრებისაგან შეეიწროებული შეურთდა რუსეთს ამ პირობით, რომ რუსეთი ვალდებული იყო საქართველო გარე მტრებისაგან დაეცვა. რუსეთის დიდი რევოლუციის შემდეგ იქ ისეთი წყობილება შეიქმნა, რომ თვალი ფრონტი მოიშალა. რუსის ჯარმა ამიერკავკასია დატოვა. „ქართველი ერის დღეანდელი მდგომარეობა აუცილებლად მოითხოვს, რომ საქართველომ საკუთარი სახელმწიფოებრივი ორგანიზაცია შეაქმნას, მისი საშუალებით ბარგზე ბალანსირნოს და დამოუკიდებელი განვითარების მტკიცე საფუძველი შექმნას". საქართველოს ეროვნულ საბჭო ამ აქტით აცხადებს: „1) ამიერიდან საქართველოს ხალხი სუვერენულ უფლებათა მატარებელია და საქართველო სრულუფლებიანი დამოუკიდებელი სახელმწიფოა; 2) დამოუკიდებელი საქართველოს პოლიტიკური ფორმა დემოკრატიული რესპუბლიკაა".

რუსეთის მენშევიზმის ცნობილი მოღვაწის, ფ. წერეთლის წინააღდეგნი ეროვნულ საბჭოს საქართველოს პარლამენტი უწოდეს. პარლამენტმა სამუშაოდ ქართული ენა გამოაცხადა. ის, რომ საბჭოთა საქართველოს კონსტიტუციაში ქართული ენა სახელმწიფო ენად არის გამოცხადებული, აქედან იღებს სათავეს.

ჩვენი ისტორიკოსები ბშირად წერენ, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შექმნა ამიერკავკასიის სეიმზე გარეკილის ზეგავლენის შედეგად მოხდაო. სეიმმა ვერ გაუძლო გართულებულ საგარეო ვითარებას და დაიშალა. მართალია, გარეგანულად საქართველოს სახელმწიფო სეიმის დაშლის შედეგად წარმოიმართა, მაგრამ ნუ დაგავიწყებდა, რომ ამიერკავკასია, როგორც ერთანი ადმინისტრაციული ერთეული, მეფის რუსეთის მოგონილი იყო. და თუ არა ზემოდან არსებული გამაერთიანებელი ძალები, იგი ვერ იარსებებდა. მასში გაერთიანებული იყვნენ სხვადასხვა ცხოვრების წესის, განვითარების დონის, კულტურის ხალხები და მათი ერთად ყოფნა ხელოვნური და იძულებითი იყო; საქართველო სახელმწიფოებრიობის აღდგენისაკენ მიდიოდა და, ყველაფერი ისე იყო მომზადებული, რომ უნდა შექმნილიყო საქართველოს რესპუბლიკა. ზ. ავალიშვილი წერდა, რომ „დამოუკიდებლობისაკენ მიდრეკილებამ საქართველოში თავი ინინა რუსეთის რევოლუციის პირველსავე დღეებში". ყველაფერი მზადდებოდა ისტორიის მსვლელობით — „ხალხთა უფლებათა დეკლარაცია", ლენინური დეკრეტები ერებისათვის დამოუკიდებლობის მიცემის შესახებ და სხვ. აქ კი ქართული სახელმწიფოს აღდგენის გზაზე მნიშვნელოვანი მოვლენა იყო ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიის გამოცხადება 1917 წლის მაისში. ასევე არსებითი იყო ეროვნული ყრილობა და ეროვნული საბჭოს არჩევნები (1917 წ. ნოემბერი). ყველაფერმა ამან ბიძგი მისცა სახელმწიფოს აღდგენის, 26 მაისის აქტს.

ახლად შექმნილი ბურჟუაზიული სახელმწიფოს წინააღმდეგნი იყვნენ ქართველი ბოლშევიკები. ამ სახელმწიფოს ფარგლებში სოციალისტური გარდამქმნები შეუძლებელი იყო. ქართველი მენშევიკები ევროპაში ერთ-ერთი პირველი სოციალ-დემოკრატები იყვნენ, რომლებიც სახელმწიფოსა და მთავრობის სათავეში აღმოჩნდნენ.

1919 წლის თებერვალში გაიმართა დამფუძნებელი კრების არჩევნები. დამფუძნებელი კრების ამოცანა იყო სახელმწიფოს შექმნა, ე. ი. სახელმწიფო ცხოვრების კანონების, წესების შემუშავება. მენშევიკებთან თანამშრომლობა მეტად ჭირდა. პარტიული ძმობის გრძნობა მთ მეტად განვითარებული ჰქონდათ და ეს სახელმწიფოს მშენებლობის ხელს უშლიდა. შეადგინეს სავრთველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის კონსტიტუცია, რომელიც 1920 წელს განსახილველად გადაეცა დამფუძნებელ კრებას.

1918-1919 წლებში მოეწყო სასამართლოს რეორგანიზაცია (დაამტკიცეს „უზენაესი საკასაციო კანონმდებლობის", სენატის დებულება. 1918 წ. მიიღეს კანონი ადგილობრივი ადმინისტრაციული მოწყობის შესახებ). გაიუქმეს გუბერნიები და შექმნეს საერობო სამაზრო თვითმმართველობები. იმავე 1918 წელს მოხდა სამხედრო უწყების რეორგანიზაცია. როგორც სახელმწიფო მშენებლობის ყველა სხვა საქმეში, აქაც მენშევიკებმა ვერ გამოიჩინეს თავი. საქმეს ისინი პარტიული დოგმატიზმებით უდგებოდნენ. ამას შედეგად მოჰყვა „სამხედრო ორგანიზაციის სრული უქონლობა". საქართველოს პარლამენტმა მენშევიკების გვარდია სახალხო სამხედრო ორგანიზაციად აღიარა. „მენშევიკები თავის საკუთარ ჯარს შეაკურებდნენ უნდობლად და მასში ბოდიდნენ თავის საფრთხეს მომავალში". (გ. მაზნიაშელი. მოგონებანი. გვ. 6). მენშევიკების მოუხერხებლობა იქიდანაც ჩანს, რომ რუსეთის კავკასიის არმიის საქართველოში განლაგებულ საწყობებში იმდენი იარაღი და საბრძოლო, იმდენი სურსათი დარჩა, რომ შეიძლებოდა 50 ათასიანი ლაშქრის აღჭურვა, და გამოკვება ათი წლის განმავლობაში (იქვე). მათ საწყობების არსებობაც კი არ იცოდნენ.

1919 წელს შეიქმნა სატარიფო პალატა, რომელსაც მუშების ხელფასი უნდა მოეწესებინა. [illegible] წარმებებთან ერთად მუშებიც ზედიოდნენ. შექმნილ ვითარებაში ასეთმა ორგანომ მუშათა მდგომარეობა ვერ გააუმჯობესა.

მენშევიკების კანონმდებლობებში ყველაზე მნიშვნელოვანია აგრარული რეფორმა. მიწის საკითხი საქართველოში მწვავედ იდგა. გლეხობა ელოდა, რომ რევოლუციია მიწას მისცემდა. მენშევიკების პარტიის პროგრამაში მიწის მუნიციპალიზაცია ჭქონდათ. როგორც მენშევიკების პარტიის ყრილობაზე ითქვა 1920 წელს, „მუნიციპალიზაცია არ გაგაკეთეთ, რადგან ეს ეწინააღმდეგებოდა ჩვენი ქვეყნის ეკონომიურ მდგომარეობასო". მენშევიკებმა მიწის რეფორმაზე ბევრი დაიწერა ჩვენს ისტორიოგრაფიაში. მომეტებულს ხომ არ მოვითხოვთ მენშევიკებისაგან. ისინი ხომ ბურჟუაზიულ სახელმწიფოს „შენებდნენ. მათი ეს ჩვენეული კრიტიკა 20-იანი წლებიდან მოდის. სოციალ-დემოკრატიული მოძრაობის დღევანდელი მდგომარეობის თვალსაზრისით რომ განვიხილოთ მათი აგრარული რეფორმა, მაში აგრარული კანონი, სხვაგვარად ხომ არ მოგვეჩვენება იგი? ერთი უნდა ითქვას, რომ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ისტორია პროფესიული ისტორიკოსის თვალსაზრისით შეუსწავლელია.

მრავალი კანონი მიიღო მენშევიკებმა მთავრობამ. მაგრამ ერთთა კანონის მიღება და მეორეა მისი განხორციელება. ამის უნარი კი მათ არ ჰქონდათ. ცნობილი იურისტი და ისტორიკოსი ზ. ავალიშვილი, რომელიც მენშევიკების მთავრობის საქმიანობას კარგად იცნობდა, წერდა: „რევოლუციის წიაღიდან გამოსული საქართველოს მთავრობა დარჩა ბეგრად უფრო სოციალური დემაგოგიის, ვიდრე დემოკრატიული და ეროვნული პოლიტიკის მთავრობად" (იქვე. გვ. 11).

მენშევიკების მიერ მიღებული კანონები მანამდე არსებულთან შედარებით პროგრესული. ისტორიკოსები მთელ მათ საქმიანობას ერთიანად აკრიტიკებენ. გვავიწყდება ისტორიზმის პრინციპი. ისინი ერთ-ერთი პირველი სოციალ-დემოკრატები იყვნენ, ქვეყნის სათავეში რომ აღმოჩნდნენ. ასეთი მთავრობა შემდეგ ბევრი ყოფილა ევროპაში. მაგრამ ვინ იტყვის მათზე, სოციალიზმს ამშენებენ. რატომ ვთხოვთ ქართველ მენშევიკებს შრომელთა ინტერესების დაცვას? მენშევიკები სახელმწიფოს, აშენებდნენ ანა სახელმწიფოს მშენებლობის წესებით, არამედ თავიანთი პარტიული დოგმატიზით, რასაც, ცხადია, ბარცხი მოჰყვა.

ქართულ ბურჟუაზიულ-ეროვნულ სახელმწიფოზე ელაპარაკობთ და უნდა ითქვას, რომ ამ სახელმწიფოს საზოგადოების ყველა ფენა ვერ დაკმაყოფილა. საქართველოში დიდი იყო მენშევიკების წინააღმდეგ პოლიტიკური და კლასობრივი ბრძოლა. დაშეთის 1918 წლის აჯანყება, გლეხთა აჯანყებები საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში, თბილისის მუნიციპალიტეტის მუშათა მოსამსახურეთა პოლიტიკური გაფიცვა 1919 წელს და სხვა, ყველა ამ მოძრაობის თავისი სოციალური და პოლიტიკური საფუძველი ჰქონდა. ეს ბრძოლები ბოლშევიკების ხელმძღვანელობით მიმდინარეობდა; **საბჭოთა რუსეთის არხებობას, იქ მომზდარ ისტორიულ ამბებს, მიწის, ზავის და სხვა ლენინურ დეკრეტებს დიდი გავლენა ჰქონდა მშრომელ ფენებზე. განსაკუთრებით დიდი გავლენა იქონია ვლეხობაზე დეკრეტმა მიწის შესახებ, ამის პროპაგანდას კი აქტიურად ეწეოდნენ ქართველი ბოლშევიკები. მათ ხიბოთა ლოზუნგები, იდეები ხალხთა მასებში შეჭრილნდნენ.**

1918 წლის მაისში საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის წინააღმდეგ გამოვდა რუსეთის სფერ ეროვნებათა სახალხო კომისარი ი. სტალინი, ერთ-ერთ შეკრებაზე მან განაცხადა, რომ ეროვნული საბჭოები, ბორჩალოში, ან, სადაც არაქართული მოსახლეობა ცხოვრობს, არსებობს ს. ორჯონიკიძის მიერ სტალინისადმი მიწერილი წერილი 1921 წლის 17 თებერვლის თარიღით. აქ ნათქვამია, რომ საქართველოს მთავრობის ძალადობით გატანაყოფი საქართველოს მშრომელები აჯანყდნენ და გაემართნენ თბილისზე, აჯანყებულთა წითელი ტაღლი თბილისზე მიდის, რათა დაამხონ მოძალადენი და ეკესპლოატატორები. შეიძლება ახლა ეკვნ-ლეს ბორჩალოს მშრომელთა ადგილ-ადგილ „ბანდა" ბორჩალოს ბ